

(3,s.220). Bizim gəldiyimiz qənaət ondan ibarətdir ki, əgər bir müəllimin şagirdinə olan pis və ya mənfəi münasibəti yalnızca onun şəxsiyyətinin xüsusiyyətinə çevrilməklə pis və ya mənfəi rəftarlı bir insan kimi formalaşmasına təsir etmiş olursa demək ki, müəllim və şagird arasındakı ünsiyyət prosesi zamanı müəllimdə olan bir çox şəxsi keyfiyyət, o cümlədən müəllimin sosial intellekti də şagird və ya tələbəsinin sosial intellektinin zəif yoxsa yüksək inkişaf etməsinə səbəb olmuş olacaq. Həmçinin Ə.Ə.Əlizadə müəllimin daha da irəliyə gedərək intellekti ölçmək üsulundan istifadə etmədən, şagirdlərin təfəkkür üslubunu nəzərə almadan auditoriyada onların intellektual göstəricilərinin zəif olduğunu bildirməklə həmin şagirdlərin yoldaşları arasında həm nüfuzunu, həm özünəinam, özünədəyər hissini azaltmış olur, həm də şagirdin özü haqqında təsəvvürlərində dəyişiklik yaratmaqla nəinki müəllimi ilə, eyni zamanda başqaları ilə də ünsiyyətə girməsinə maneə yaratmış olur. (3, s.240) Fikirmizcə məsələnin həqiqətən də dəhşətli tərəfi ondan ibarətdir ki, təlim fəaliyyətində ünsiyyətin düzgün və ya uğurlu qurulmaması, həmin şagird və ya tələbə arasında sosial intellektin də inkişaf etməsinə maneə olacaq ən böyük faktordur. Və əgər nəzərə alsaq ki, hal-hazırda xarici dilin öyrənilməsinə şagird və tələbələr arasında yüksək tələbat var, bu o deməkdir ki, sosial intellekti zəif inkişaf etmiş xarici dil müəlliminin peşəkar bacarığının göstəricisi adekvat situasiya ilə əlaqələndirilməlidir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Məmmədov A., Məmmədov M. Diskurs təhlilinin koqnitiv perspektivləri. Bakı. Çapaşğılu, 2010. 96 s.
2. Aliyev C.Q. F.İbrahimbəyovun seçilmiş elmi əsərləri və haqqındakı xatirələr . Bakı. Mürəcim. 2017. 512 s.
3. Əlizadə Ə.Ə. Müasir Azərbaycan məktəbinin psixoloji problemləri. Bakı. Ozan. 1998. 367 s.

Əbdülrəhimova Nüşabə
Azərbaycan Dillər Universiteti

TƏLƏBƏLƏRDƏ DİSKURSİV BACARIQLARIN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ ÜÇÜN İKT ƏSASLI ÇALIŞMALAR SİSTEMİ

Açar sözlər: diskursiv bacarıqlar, İKT əsaslı çalışmaları, nitq çalışmaları

Tələbələrə diskursiv bacarıqların müxtəlif çalışmaları vasitəsilə inkişaf etdirilməsi müasir tədris vasitələrinin tətbiqi ilə əlaqəli şəkildə reallaşır. Bu baxımdan, xarici dillərin tədrisində özünəməxsus aktuallıq kəsb edən informasiya kommunikasiya texnologiyaları uyğun çalışmaları və tapşırıqlar sisteminin seçilməsi və tətbiq olunması üçün əlverişli şərait yaradır. Təbii ki, uyğunluq dedikdə söhbət tələbələrə yaş, səviyyə, maraq və baza biliklərini nəzərdə tutan çalışmalardan gedir. İKT əsaslı çalışmaları və tapşırıqlar sistemi diskursiv yönümlü yazma, oxuma, eşidib-anlama və danışma bacarıqlarını həm ayrı-ayrılıqda, həm də əlaqəli şəkildə təkmilləşdirməyə xidmət edir.

Həm reseptiv, həm də produktiv bacarıqları kompleks şəkildə və kommunikativ prinsiplərə söykənərək təkmilləşdirən çalışmaları sistemi İKT vasitəsilə daha motivasiyaedici olur. Bu istiqamətdə gedən işləri üç mərhələyə də bölmək olar: *reseptiv, produktiv və reproduktiv* [1. s.8].

Qərb tədqiqatçılarınin linqvidodaktik təhlillərində kommunikiativ məqsədə çatmaq üçün nəzərdə tutulmuş çalışmaları sistemi müxtəlif təsnifatlarla yadda qalır. Məsələn, Funksional kommunikasiya çalışmaları (Functional communication activities) və İctimai interaktiv çalışmaları (Social interaction activities). Birinci tip şəkillərin təsviri, müqayisələrin verilməsi, hadisələrin xronoloji ardıcılığının göstərilməsi və s. kimi əməliyyatlar aid ola bilər. Müasir dövrdə bu tip çalışmaları uyğun İKT vasitəsi ilə təqdim olunan web-quest (internet resurslarından müəyyən metodik tələbin yerinə yetirilməsi üçün istifadə olunması) və case study (situativ problemlərin həllinə əsaslanan) formatlı çalışmaları mövcuddur. İkinci tip çalışmaları isə video materialların izlənməsindən sonra müzakirələr, dialoqlar, rollu oyunlar, situasiyanın immitasiyası, improvizasiya və debatlar aid ola bilər [3, s. 16]. Bu baxımdan bizim araşdırmaımız İctimai interaktiv çalışmaları əks etdirir.

Çalışmaları tipologiyası həm də qruplarla və cütlərlə iş formatına görə izah olunur. Bu təsnifata görə aşağıdakı çalışmaları növləri istifadə olunur [4, s.16-19]:

1. Düzgün və dəqiq dil qaydalarını mənimsədən çalışmalar (Accuracy versus fluency activities);
2. Mexaniki reaksiya, dərkətmə və kommunikativ təcrübəyə əsaslanan çalışmalar (Mechanical, meaningful and communicative practice).
3. Buraxılmış informasiyanın tamamlanmasını nəzərdə tutan çalışmalar (Information Gap).
4. Kiçik fragmentlərə bölünmüş mətnin (diskursun) müxtəlif tələbələr tərəfindən ayrı-ayrılıqda oxunması və sonra məlumat mübadiləsi nəticəsində bütöv mətnin hamıya aydınlaşması texnikasına əsaslanan çalışmalar (Jig saw).

Qeyd etmək yerinə düşər ki, İKT əsaslı çalışmalar yuxarıda göstərilən çalışma tiplərinin hər birindən müəyyən əlamətləri əks etdirir. Bu əlamətlərin sistemli təşkili diskursiv bacarıqların dörd nitq bacarığı istiqamətində müsbət nəticələr əldə olunmasına zəmin yaradır.

Kommunikativ çalışma və tapşırıqların təsnifatına S.F. Şatilova özünəməxsus şəkildə yanaşmışdır. O, tələbələrin xarici dili mənimsəmə inkişaflarına uyğun olaraq konkret etaplar göstərmişdir [2, s.55]:

1. Dil bacarıqlarına əsaslanan çalışmalar;
2. Şərti nitq (kommunikativ) çalışmalar;
3. Nitq çalışmalar.

Diskursiv sərişətin dörd nitq bacarığı bazasında reallaşması əsas hədəf olan kommunikativ məqsədi həyata keçirir. Nəzərdə tutduğumuz İKT əsaslı çalışmalar sisteminin ən son mərhələsi məhz nitq çalışmalarındır. İKT vasitəsi ilə tətbiq olunan nitq çalışmalarını rəngarəng, canlı və motivasiyaedici olaraq tələbələrin diskursiv bacarıqlarını sürətlə inkişaf etdirir. Nəticədə tələbələrin diskursiv bacarıqları tez bir zamanda təkmilləşdirilir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Babayeva A.T. Ali məktəblərin dil fakültələrinin 1-2-ci kurslarında ingilis dilində diskursiv kompetensiyanın formalaşdırılması yolları. Bakı – 2018
2. Шатилов, С. Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе : учеб. пособие / – 2-е изд., дораб. – М. : Просвещение, 1986. – 223 с
3. Littlewood, William. Communicative Language Teaching: An introduction. Cambridge: Cambridge University Press, 1981. Print -110 p
4. Richards J. Communicative language teaching today. Cambridge University Press, 2006. – 47p

Ələkbərova Fidan
Bakı Avrasiya Universiteti

XARİCİ DİLLƏRİN TƏDRİSİNİN SƏMƏRƏLƏŞDİRİLMƏSİNDƏ MUSİQİNİN ROLU

Açar sözlər: dil, xarici dil dərsi, motivasiya, mahnı, musiqi dili, dinləmə

Xarici dillərin öyrənilməsinin əsas amillərindən biri şagirdlərin motivasiyasıdır və onu dərslərdə musiqidən istifadə etməklə yüksəltmək olar. Mahnılar leksik ehtiyatın daha asan və möhkəm mənimsənməsinə və genişlənməsinə yardım edir. Yeni söz və ifadələri əhatə edən musiqi mətnləri şagirdlərdə dil duyumunun inkişafına, üslubi xüsusiyyətlərlə yaxından tanışlığa xidmət edir. "Musiqi dilə yaxın səhədir. Hər ikisi insanın bədən hərəkətləri və səs cihazının fəaliyyəti nəticəsində meydana gəlir" [1, s. 5].

Xarici dillərin öyrənilməsində şagirdlərin motivasiyası vacib amillərdəndir. Tədris prosesində şagirdlərdə lazımı səviyyədə motivasiya yaradılırsa, belə tədrisin səmərəsi aşağı olmalıdır. Xüsusi əməliyyat komponentləri (bilik, bacarıq və vərdiş) ilə yanaşı, şagirdlərin istənilən idrak prosesi motivasiya (motiv, maraq, münasibət) komponentlərini əhatə edir. İstəklə yanaşı, fəaliyyəti stimullaşdıran, ona müəyyən konkret istiqamət verən obyekt, yəni motiv olmalıdır.

Motivasiya məqsədyönlü fəaliyyəti şərtləndirir. Motivasiya ünsiyyət və dərkətmə prosesində insan fəaliyyətinin hərəkətverici qüvvəsidir. Xarici dilin tədrisinin səmərəliliyinə nail olmaq üçün bu prosesdə şagirdlərin emosiyalarından yararlanmaq lazımdır.